

HUSZÁR LAJOS A CSEND CÍMŰ OPERÁJÁNAK ŐSBEMUTATÓJÁRA KÉSZÜL A SZEGEDI NEMZETI SZÍNHÁZ

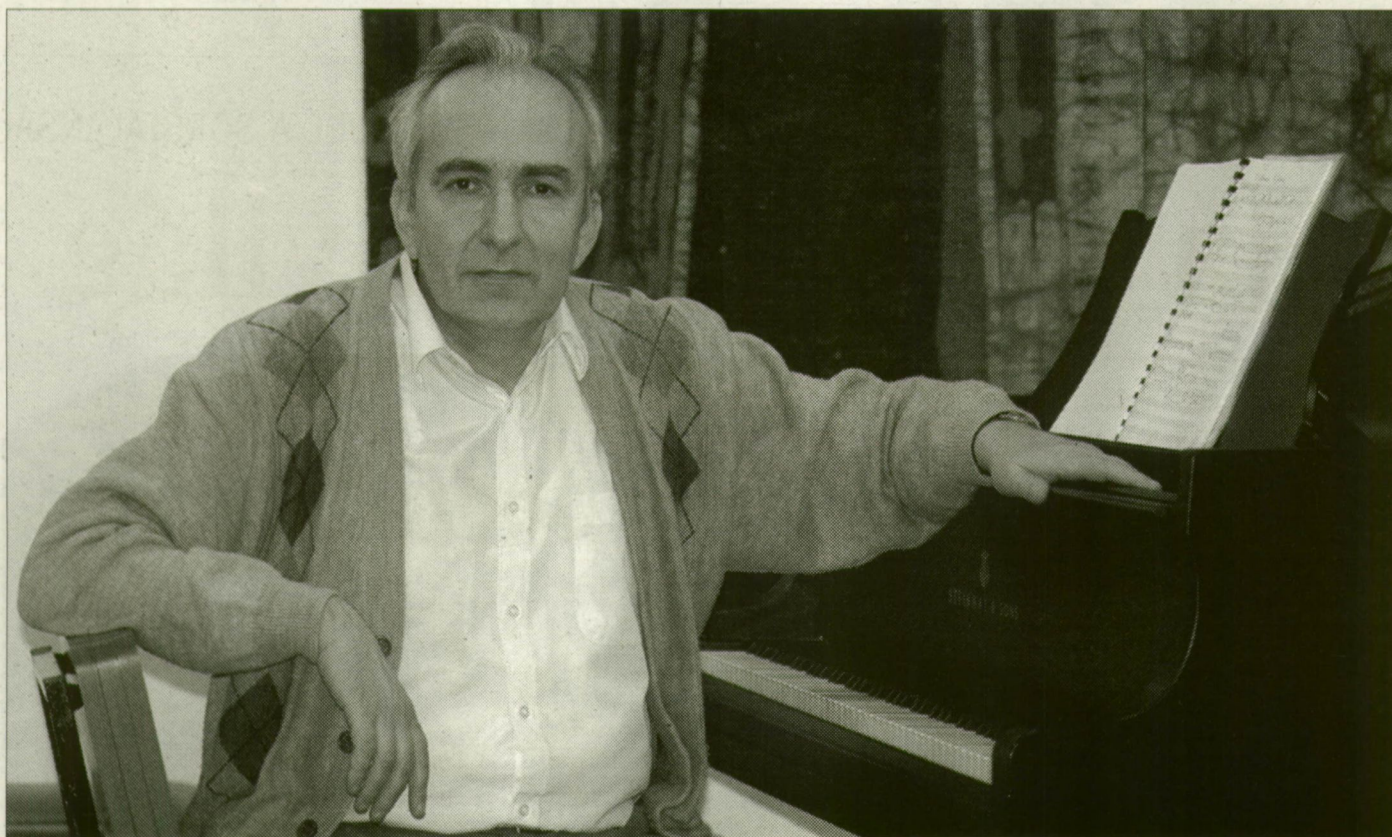
Archetipikus történet drámai zenével

Molnár László zeneigazgató azt állítja: a II. világháború óta nem került színpadra Magyarországon olyan színvonalú új opera, mint Huszár Lajos A csend című darabja, amelynek ősbemutatóját sokéves várakozás után jövő pénteken tartják a Szegedi Nemzeti Színházban.

A Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Főiskolai Karán tanító Huszár Lajos zeneszerzőnek gyerekkorában, Hódmezővásárhelyen egy Nabucco-előadás volt az első operaélménye, amit Vaszy Viktor dirigált. Később, középiskolásként a Szegedi Nemzeti Színház gazdag repertoárját is alaposan megismerte, a legnépszerűbb klasszikus operákkal éppúgy találkozhatott, mint több, Magyarországon először itt játszott kortárs darabbal. A zeneművészeti szakiskolában Vántus István zeneszerző növendéke volt – azé a komponistáé, akinek Aranykoporsó című operáját épp harminc évvel ezelőtt mutatta be a szegedi társulat. Huszár Lajos most egykori tanára nyomdokaiba lép: A csend című operájának ősbemutatóját Székelyi József színidirektor rendezésében jövő pénteken tartják a Szegedi Nemzeti Színházban.

Évekig kereste a témát

A darab megkomponálására a teátrum zeneigazgatója, Molnár László kérte fel még a kilencvenes évek közepén. A véletlen műve volt, hogy Huszár Lajos találkozott Balázs Béla meséjével. Éveken át kereste az operának való témát, könyvszekrényén több polc is

Huszár Lajos zeneszerző

FOTÓ: HOLLÓSI ZSOLT

teli volt már drámakötetekkel. Hiába olvasott el rengeteg darabot, egyik sem bizonyult tökéletesen megfelelő alapanyagának. Papp Györgyné – aki a városházán dolgozott zenei szakreferensként – ajánlotta: olvassa el Balázs Béla Hét mese című könyvét. Abban fedezte fel A csend című mesét, ami teljesen magával ragadta. Filozofikus, szimbolikus, ugyanakkor erős érzelmi telítettségű volt egyszerre. Darvasi Lászlót sikerült megnyernie a szöveggel elkészítésére. A két felvonásra tagolt, négy különálló jelenetből álló darab hangszerelése több évig tartó kemény munka volt. Elkészült művét Huszár Lajos beadta a Magyar Állami Operaház meghívásos millenniumi operapályázatára, ahol az

egész estét betöltő darabok között A csend harmadik lett. Bemutatására azonban hosszú évekig nem került sor. Székelyi József már igazgatói pályázatában is hangsúlyos elemként szerepeltette a műsorra tűzését, és amikor újra Molnár László lett a zeneigazgató, mindketten szívfűgyüknek tartották az ősbemutatót. A felkészülés már az ősszel megkezdődött, az elmúlt hónapokban a színház zenekara a szokásosnál jóval több próbát tartott.

– Az együttes jó szándékú, minden tudását latba vetve készül. Jelenlegi állapotában persze még csiszolásra szorul a darab, komoly műhelymunkára van még szükség a bemutatásig, hogy a produkció megszülethessen. Ha majd a

zenekari hangzást meghallom az színházteremben, valószínűleg változtatásokat javaslok még – mondja az Erkel-díjas szerző, aki örömmel vette, hogy a karmesterek, Molnár László és Kardos Gábor, a zenekar és az énekkar már a próbaanyagot során kikérték, meghallgatták a véleményét. – A szólóénekesek sajnos egészen a közelmúltig azt mondták: még a tanulás fázisában vannak. Szeretném, ha a premierig minden énekessel személyesen is dolgozhatnék.

Könnyű ráhangolódni

Arra a felvetésre, hogy sokan idegenkednek a kortárs operáktól, Huszár Lajos így felel: – A csend zenéje egyáltalán

nem érthetetlen. Noha használók benne modern eszközöket is, az egész darab zenéjére a konkrétság és a szuggesztivitás jellemző. Ha valaki egy kicsit is érzékeny, zenei képzettség nélkül is rá tud hangolódni ennek a szuggesztiónak a hullámhosszára. Az opera sztorijában mindenki találhat valami közös pontot saját életével. Az emberi élethelyzeteknek olyan általános archetipusai – anya-gyermek kapcsolat, a barátság, a szerelem, a halál, a transzcendencia – vonulnak fel benne, amelyek mindenkit megrendítenek. Egy színpadi mű nem is kívánhat ennél többet. Darvasi Laci Balázs Béla nyomán szép dolgokat talált ki, és saját drámai folyamata-

ival is gazdagította a librettót. A komponálás során magam is többször változtattam a szövegen. Például a kocsmában énekelt nóták magyar népi szövegre írt műnépdalok lettek. Darvasi Laci eredetileg saját nótaszövegeket írt, végül jobbnak láttam, ha eredeti népi szövegeket használok fel. Szerettem volna, ha a kocsmajelenetben valami magyart, szlávot és románt is énekeltek volna a szereplők – a népek testvérré válásának bartóki gondolata jegyében. Végül elvettem ezt a megoldást, de a magyar népzenei hatás mindig jelen van, ha népi karakterű szereplők szólalnak meg a színpadon. Néhány jelenetben új szövegrészekre is szükség volt, ezek megírására magam vállalkoztam.

Van Gogh-ról írta operát

Huszár Lajos műveit mostanában egyre gyakrabban játsszák, tavaly a kortárs zenei minifesztiválon aratott hatalmas sikert szoprán énekkhangra, vonósokra és ütőökre komponált Ikonok Pilinszky János emlékére című darabja. Nemrégiben a belgiumi Gentben az oboára és zongorára írt művét, a Nyári triptichont játszották. Január 27-én a Prágai Kamarai Filharmonikusok magyar estjén a Cseh Nemzeti Bank dísztermében Kamara-koncert című darabja hangzott el Adorján Balázs cselőszólójával és Kovács László vezényletével – nagy sikerrel. Jelenleg egy újabb opera terve foglalkoztatja, amelynek alapjául Kocsis István Van Gogh-monodrámája szolgálna.

HOLLÓSI ZSOLT

PODMANICZKY SZILÁRD

Huszonnégy évszak

(téli napló)

Az egyik este azon kaptam magam, hogy kártyázok. Öt lap van a kezemben, van némi apróm, és a papírra nyomott erősortrendet böngészem, egy pár, két pár... Még nem mondta senki, hogy pókerarcom lenne, vagy pókerfülem, pókerorr. Neked olyan nagy pókerfejved van, fiam! Pókerkéz. Így születik a szenvedély. Aztán már lesz pókerláb is. Vagy pókerhas. Az biztos, hogy húszfilléres alapon nem lehet játszani. Meg kell érezni a veszteséget, másképp nincs blöff.

Nem tudom, miért ez jut erről eszembe, de eszembe jut, hogy a miniszterelnök is odaadta egyhavi fizetését valami falunak. Ez viszont blöff volt. Akinek van hárommilliárdja, annak nem kunszt odaadni 925 ezer forintot. Adta volna oda a 3 milliárdját, és tartotta volna meg a 925 ezer forintját. Az már valami lett volna. Az már veszteség. Akkor az már játék. Éles. És nem blöff.

Erről meg az jut eszembe, hogy rövid mondatokat kell írni. Rövidet. Mert akkor kevesebb hülyeséget ír az ember. Kis mondatban nem akar nagy gondolatot kifejezni. Csak el ne felejtsem. Mindent le kell egyszerűsíteni, a nagy törteket is, mindent. Úgy látszik, a rövid mondat se segít.

Valahol olvastam, vagy egy cigányasszony jósolta, hogy nem vagyok szerencsés a szerencsejátékban. Ezt komolyan vettem, és azóta nem játszom. Nem, inkább csak olvastam egy asztrológiai naptárban. Cigányasszony biztos nem volt, csiklandós a tenyerem. Igaz, az is jelent valamit. Nem tudom, van-e olyan ember, akinek csak a tenyere vagy csak a talpa csiklandós. Vagy csak a bal kéz, bal láb. Nincsen szerencsém, és szerencsére nem is szeretek játszani. Nem ismerem izgalmas játékot. Nincsenek tétek. Nem tudom, gyerekkoromban mi volt a tét. Az, hogy szórakozok vagy unatkozok. Most már sok mindent nem csinállok meg, ha nem kell. Például nem hallok. De biztos így

csinálja ezt más is. Kártyázik. Ötből három kört megnyertem, én, akinek nincs szerencséje. Nagyon furcsa volt. Nyerek. Nem voltak rá fölkészülve az őrangyalok. Olyan gyorsan került a kezembe a kártya, hogy nem volt menekvés. A sorsom elszakott tőle. Nem figyelt. Elbóbiskolt. Hosszúra engedte a gyeplőt. És mindjárt nyertem. Azóta végképp nincs kedvem játszani. Bunda.

A napokban írtunk a barátommal egy újabb forgatókönyvet, pontosabban treatmentet. A treatment az a jószág, amelyik a szinopszis és a forgatókönyv között helyezkedik el, több értelemben is. Ezt a legnehezebb írni. A szinopszisban másfél oldalon lazán beszélhetünk az ötletéről, nincs végleges formája, nyugodtan lebeghet, mint egy gondtalan felhő. Csak a film irányát mutatja. A forgatókönyv megint más. Az már annyira precíz, kidolgozott, a legkisebb aprólékossággal elveszhet benne az ember, olvasása már egyfajta belső filmvetítést eredményez. Mindezzel szemben ott a treatment, a legszemetesebb forma. Már túl van az iránymutatáson, de még innen van a precizitáson. Kevés és sok, nagy és kicsi. Már meg kell benne szólalnia a filmnek, de még csak vázlatos hangokon. Ez a legnehezebb. Nem jelenetként van, hanem egyfajta motívumszerkezetet rajzol, a szereplők lelkiállapotának, gondolatainak alakulása szerint. De milyen szereplő? Hm. Ilyenkor életre kell kelteni a fejemben egyszerre négy, öt, tíz, tizenöt embert, és komplex szimulációt végezni velük. Le kell vetítenem odabent életszerűen a filmet, de ebből csak a lelkiállapot változását kell rögzítenem. Nehéz és izgalmas. Most például volt egy gyilkosom, egy kicsit elmebeteg, kómában feküdt egy évig. És őt és őt. A helyzet az, hogy én nem szeretem, ha ölnek. Nem szeretek olyan embert leírni, bemutatni, aki egyszerű agresszív zavarodottsága miatt gyilkol. És nem hagyhatom, hogy egy ilyen film viselje a nevem. Nem mintha. De. Meg kellett mentenem. Ki kellett valamit találnom, amivel fölmentem brutális tettei alól. Amíg dolgoztunk, zavart ez a megokolatlan brutalitás. Fölmenteni persze nem tudtam, egy gyilkosságra nem lehet elég okot találni. Ám lehet úgy ábrázolni, hogy ne dühöt és ellenszenvet ébresszünk iránta, hanem szánalmat és sajnálatot, mintha jó ügyért harcolna. És innen már az enyém volt, vagyis majd a nézőé lesz, ha elkészül.

És még valami. Nem tudom, kinek hányszor adatik meg, hogy

megváltoztassa az életét. Nem gyökerestül, de legalább mértanilag úgy harminc fokban. Mire elkészült a treatment, akkor jöttem rá, hogy ez a film erről is szól. Megváltoztatni. De hogyan? Recept nincs, csak alkalom van. Alkalom. Figyelni kell. Készülni kell a változásra. Készen kell rá lenni. Lankadatlanul. Nem tudni, mikor jön, de jönni fog. Föl fogod ismerni, mikor megérkezik. Ott lesz, s mivel készültél rá, figyeltél, megmutatkozik. Figyelmed, készüléted elnyeri jutalmát. Nem tudni, mikor, de el. Majd el. De csakis akkor. Különben soha. És ez a film erről is szól. Nem készülték föl a változásra. Elindultak vele, de mert nem értették, ellenük fordult, és visszalökte őket oda, ahonnan elindultak. Azt hihetnék, ezek csak szavak, üres szavak. Mert a lélek fordulatai csendesek, láthatatlanok, formátlanok. Lelke csak annak van, aki érzi és használja. A tárgyaknak is van lelkük, csak nem használják. Néha az ember is tárgy, még ha mozog is. De igazából nincs mit mondani erről.

Nem tudom, most jelent-e még valamit az, hogy az esernyő és a varrógép találkozása a boncasztalon. Nem álom, megtörténhet. Ott van a boncasztalon egy varrógép és egy esernyő. Érzed még a furcsaságot? A tárgyak történetét? Ahogy a tárgyak hordozzák gazdájuk történetét? És most ez a történet ott áll egy képen. S hogy ott lehetnek/vannak, számos eshetőséget takarnak. Lebbentsd föl a fátylat. Vajon elindul-e még a fantáziád fölkeresni a történet részleteit? Vagy nézed és azt mondd, hogy ki a f... rakta ide ezt az ernyőt. A világ perpillanat tárgykultúrában éli világát. Ami nem baj, mert ott a dizájn, ami a tárgykultúrát beemeli a lélek-kultúrába. Az érzelm-kultúrába. Ám a tárgykultúra dominanciája, s annak demokratikus formája egyszersmind az érzelm-kultúra likviditási hiányát is okozza. Nincs fedezet az érzelmekre. Nincs gyakorlat. Nem tudod, mit éreztél, ha meglátod a boncasztalon a varrógépet és az esernyőt. Nemcsak fajok halnak ki, kihalhatnak érzések is. Mint ahogy képesség is. A telepátia, mondjuk. Az is érdekes. És már nincs. Üres a világ? Mert üresnek érzed. A világ egyébként üres. Neked kell megtölteni. A világegyetemben nincs semmi, neked kell látni. Ha nem vagy, az üresség helyreáll. De ha vagy, ez a dolgod. Ez az élet értelme, a töltés. Fordítva is: ez ad értelmet. Pontosán: annyi értelme van az életnek, amennyit adsz neki. Nem tudsz? Meg kell tanulni érezni, készülni kell. Rosszul hangzik. De ez a helyzet.